

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

A.1. Ο όρος πεζογράφημα χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον ίδιο τον Ιωάννου για τη συλλογή “Για ένα φιλότειμο”. Αφορά μικροαφηγήσεις, μικρά κείμενα με εξομολογητικό τόνο, που εμφανίστηκαν ως αντίδραση στις μείζονες αφηγήσεις, που παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο με στόχο είτε υπαρξιακό-φιλοσοφικό, όπως αυτά των περισσότερων πεζογράφων του Εμφυλίου. Ο όρος αυτός καλύπτει μια πολύπτυχη φόρμα και ενώνει όλα τα είδη: μνήμες, φαντασία, ποιητική, συνειρμούς, επιστημοσύνη, εξομολόγηση, παρατηρητικότητα. Τα πεζογραφήματα του Ιωάννου διαθέτουν τη δική του προσωπική σφραγίδα και σε αυτά είναι ευδιάκριτος ο ποιητικός πυρήνας. Βασίζονται στη μνήμη και στην παρατήρηση και ακούν στο κλίμα της σχολής της Θεσσαλονίκης και του εσωτερικού μονολόγου. Τα πεζογραφήματα καλύπτουν μια ποικιλία από κείμενα, που τα περισσότερα αντιστέκονται σε ειδολογικές κατατάξεις. Άλλοτε πλησιάζουν τον “άμορφο” συνειρμικό μονόλογο, άλλοτε το δοκίμιο, άλλοτε το παραδοσιακό διήγημα, απαλλαγμένα όμως από αφηγηματικές συμβάσεις. Τα κείμενα του Ιωάννου δεν έχουν τα στοιχεία του παραδοσιακού διηγήματος, δηλαδή τη συντομία του κειμένου, την αυτοτέλεια και τη λογική ακολουθία. Δεν υπάρχουν τα πρόσωπα και οι χαρακτήρες γύρω από τους οποίους πλέκεται ο μύθος. Διαθέτουν την τεχνική του διασπασμένου θέματος, δηλαδή το θέμα δεν παρουσιάζει ενότητα αρχής, μέσης και τέλους, αλλά σχηματίζεται από θεματικές ψηφίδες που συνδέονται εσωτερικά μεταξύ τους. Τα πεζογραφήματά του είναι περισσότερο στιγμιότυπα που τον σημάδεψαν ή τον εντυπωσίασαν και τα εξομολογείται για να λυτρωθεί από αυτά. Το σημαντικό είναι ότι ξεφεύγουν από το ατομικό και αποκτούν μια καθολικότητα.

B1.α) Ο Ιωάννου χρησιμοποιεί ως βασικό υλικό τα βιώματά του και συνθέτει μια τοιχογραφία-μωσαϊκό της Θεσσαλονίκης και των ανθρώπων της βασισμένου στην παρατήρηση. Ανασυνθέτει αναμνήσεις, περιστατικά και τα πράγματα αποτυπώνονται μέσω της εξομολόγησης. Η αφήγηση βασίζεται στην εμπειρία του. Ο ίδιος κατέταξε τα πεζογραφήματά του στα «βιοματικά», εκείνα που περιέχουν μια μεταπλασμένη ζωή, κάτι μεταξύ αυτοβιογραφικού και φανταστικού. Η αφήγηση, συνήθως πρωτοπρόσωπη, έχει χαρακτήρα καταγραφικό ή χρονογραφικό. Το βίωμα, έκδηλο στο έργο του ξεχωρίζει από τα στοιχεία της εμπειρίας. Οι εμπειρίες του συνδέονται με τα μέρη όπου έζησε και με το κοινωνικό του περιβάλλον που εντάσσεται στη Θεσσαλονίκη της Κατοχής, του Εμφυλίου, της ανοικοδόμησης, και στην Αθήνα. Όλες αυτές οι εμπειρίες μεταστοιχείωνται ως λογοτεχνικό υλικό και αποτυπώνονται με την εξομολόγηση ή τον εσωτερικό μονόλογο.

β) Τα σημεία των κειμένων που δείχνουν ότι ο αφηγητής αυτοβιογραφείται, πέρα από τη χρήση της πρωτοπρόσωπης αφήγησης, είναι τα εξής: 1) Στην πρώτη παράγραφο μάς πληροφορεί ότι συνηθίζει να συχνάζει στο ίδιο καφενείο με τους πρόσφυγες, 2) Ταυτίζεται μαζί τους: «Οι περισσότεροι γεννήθηκαν εδώ σ' αυτή την πόλη, όπως κι εγώ», 3) Εντάσσει τον εαυτό του στους «διεσπαρμένους», 4) Αναζητάει τη δική του ράτσα και φαντάζεται πως επιστρέφει στην «πατρίδα», 5) Νιώθει μοναξιά μέσα στο απρόσωπο πλήθος και φαντάζεται πως επικοινωνεί με τους προγόνους, 6) Αισθάνεται απομονωμένος και αλλοτριωμένος εξαιτίας του σύγχρονου τρόπου ζωής, 7) Αποκαλύπτεται η επιθυμία του να ζει σε προσφυγικό συνοικισμό με ανθρώπους της ράτσας του.

B2. –Παραδείγματα απλού, καθημερινού λεξιλογίου: κουρασμένοι απ' τη δουλειά, έρχονται πιο καστανοί, πονηρά πράγματα.

-Παραδείγματα καθημερινών εικόνων: τα παιδιά που παίζουν μπάλα, τα αυτοκίνητα στους δρόμους, το καφενείο με τους θαμώνες

-Παραδείγματα σχημάτων λόγου που διατυπώνονται με απλές λέξεις: Θαρρείς και γύρισα επιτέλους στην πατρίδα, να φαγωθούν μεταξύ τους, όπως στο κούτσουρο που κόβει το νερό.

Γ1. Ο συγγραφέας παρατηρεί τις τιμές φυσιολογικές αυτών των απλών, λαϊκών ανθρώπων και ανατριχιάζει όταν του μιλάει ένας δικός του άνθρωπος, της φυλής του. Αυτή η αναγνώριση, ο ψυχικός δεσμός με τη «ράτσα» του προκαλεί την αίσθηση της επιστροφής στη «χαμένη πατρίδα» που δε γνώρισε ποτέ, την Ανατολική Θράκη. Η «μνήμη» του αίματος ξυπνά, οι πρόγονοί μας μιλούν πάντοτε μέσα μας, οι ρίζες μας είναι το παρελθόν μας. Οι συναντήσεις με τους άλλους πρόσφυγες φορτίζονται συναισθηματικά λόγω της κοινής πατρίδας και της κοινής ιδιότητας του πρόσφυγα μέσα στο νέο τόπο εγκατάστασης. Αυτή η έντονη έλξη, η άυλη «λαχτάρα του αίματος» συμβολίζει το δυσπόστατο της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο άνθρωπος δεν κουβαλά απλά ένα σώμα αλλά είναι πολύ περισσότερα από αυτό, κυρίως είναι ψυχή.

Αυτός ο κοινός δεσμός αίματος με τους άλλους πρόσφυγες, η αόρατη έλξη της «ράτσας», του προκαλεί αυτή την αίσθηση επιστροφής στα χώματα της Ανατολικής Θράκης. Η λαχτάρα για την αληθινή μάνα-πατρίδα που δε γνώρισε ποτέ είναι ένας καημός ασίγαστος που κατατρύχει την ψυχή.

Δ1. Και τα δύο κείμενα αναφέρονται στο μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων προς τη Δυτική Γερμανία κατά τις δεκαετίες του 1950-1960. Στο κείμενο «Με τους προσφυγικούς συνοικισμούς» ο συγγραφέας καταγγέλλει με συναισθήματα οργής ότι η συνοχή των προσφύγων διαλύθηκε από τους «γραφειοκράτες» οι οποίοι ενέσπειραν τη διχόνοια και τους ενέπλεξαν σε εμφύλιο σπαραγμό για να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς τους. Επειδή όμως οι πρόσφυγες έδειξαν τη δύναμή τους, οι γραφειοκράτες

ΑΓ.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 11 -- ΠΕΙΡΑΙΑΣ -- 18532 -- ΤΗΛ. 210-4224752, 4223687

εξαιτίας του φόβου τους, τους διώχνουν και από αυτή τη νέα πατρίδα αναγκάζοντάς τους σε μετανάστευση. Οι πρόσφυγες δεν υφίστανται μόνο την αρνητική αντιμετώπιση από τις κρατικές υπηρεσίες αλλά και την περιθωριοποίηση και το ρατσισμό των ντόπιων, οι οποίοι τους αντιμετωπίζουν ως εισβολείς, κοινωνικά κατώτερους ή οικονομική απειλή.

Ο Ιωάννου στα κείμενά του αναφέρεται συχνά στον εμφύλιο πόλεμο, ωστόσο δεν τον ονοματίζει. Στους “προσφυγικούς συνοικισμούς” αυτή η καταγγελία του εμφυλίου υποβάλλεται μόνο. Αντίθετα στο κείμενο “Ψηλά στο Εσκή Ντελίκ” η περίοδος του εμφυλίου πολέμου κατονομάζεται «Πήγαν στο στρατό...τους κίτρινους» Η περίοδος 1946-1949 ήταν μία από τις χειρότερες μελανές μνήμες που έζησε η Ελλάδα με τους Έλληνες να σκοτώνουν Έλληνες και η χώρα να διχάζεται. Μετά το τέλος του εμφυλίου, από τις αρχές του 1950 ξεκίνησε στην Ελλάδα μια έντονη κινητικότητα. Και στα δύο κείμενα φαίνεται η ένοχληση του Ιωάννου και τα αισθήματα οργής και αγανάκτησης, καθώς θεωρεί ότι η ανάγκη μετανάστευσης προκλήθηκε τεχνηέντως από τους κυβερνώντες προκειμένου να “εκδιώξουν” από τη χώρα όσο περισσότερους από τους πολεμιστές του εμφυλίου μπορούσαν. Στο παράλληλο κείμενο η περιφρόνηση για την εκμετάλλευση των κυβερνώντων απέναντι στους πρόσφυγες είναι εμφανέστερη. Δηλώνεται πως, αφού πρώτα τους χρησιμοποίησαν στο στρατό για να πολεμήσουν τους κομμουνιστές και τους υπόσχονταν μεγαλεία, τώρα τους ξέχασαν με αποτέλεσμα να μείνουν, άνεργοι, νέοι και μεγάλοι, οικογενειάρχες με παιδιά. Το κοινό στοιχείο επίσης είναι ο χώρος συνάντησης και επαφής των προσφύγων, το καφενείο. Στο παράλληλο κείμενο αναφέρεται πως είναι το μέρος των πολιτικών και κοινωνικών συζητήσεων, εκεί που οι συζητήσεις για την εκμετάλλευσή τους γίνονταν “πιο ζουμερές” όταν άρχισαν να καταλαβαίνουν, σύμφωνα με το συγγραφέα, το κακό πρόσωπο της μητριάς πατρίδας.

Στους “προσφυγικούς συνοικισμούς” όλα αυτά μας δίνονται πιο υπαινικτικά και σύντομα αλλά αποδίδονται επίσης με καταγγελτικό, οργισμένο ύφος και επιλογή λέξεων που αποκαλύπτει τη συναισθηματική στάση του συγγραφέα.

Στο παράλληλο κείμενο αυτή η στάση γίνεται πιο έντονη και αποδοκιμαστική και η εκμετάλλευση καταγγέλεται ανοικτά και απερίφραστα: “μάθαν οι άρπαγες την καταλαλιά, φοβήθηκαν...αμολήσουν”. Κοινά στοιχεία των δύο κειμένων είναι ο κοινωνικός ρατσισμός, η εχθρότητα, το μίσος, η περιθωριοποίηση των προσφύγων και η τεχνητά δημιουργημένη, σύμφωνα πάντα με το συγγραφέα, ανάγκη μετανάστευσης.

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ANNA AMANATIDOU